

BOGDAN SOJKIN, ELŻBIETA URBANOWSKA-SOJKIN

WSPIERANIE DZIAŁALNOŚCI MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W NIEMCZECH

Zachodzące przemiany strukturalne i własnościowe w kraju czynią zasadnym przedstawienie różnych sposobów dochodzenia do normalizacji stosunków gospodarczych. Wielu przykładów rozwiązań dostarczają działania podejmowane w takich krajach jak Niemcy i Austria. Cechą szczególną rozwoju gospodarczego tych krajów są warunki, które stworzono dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, upatrując w działalności tych właśnie organizacji gospodarczych, podstawowych źródeł sprawności ekonomicznej kraju, dobrobytu i społecznego zabezpieczenia.

W opracowaniu uwaga zostanie skupiona na organizacjach podejmujących w warunkach Zjednoczonych Niemiec działalność w zakresie wspierania finansowego małych i średnich przedsiębiorstw. Źródłem informacji w przygotowanym opracowaniu były treści wykładów i dyskusji w ramach seminarium „Metody i sposoby popierania małych i średnich przedsiębiorstw prywatnych” w Instytucie IFO w Monachium (seminarium w dniach 4-12 III 1991 r. zorganizowane przez Fundację im. Friedricha Eberta z Bonn).

Całość opracowania obejmuje charakterystykę małych i średnich przedsiębiorstw w Niemczech, cele wspierania gospodarczego, instytucje podejmujące różnorodne działania na rzecz wspierania oraz środki wykorzystywane w procesie wspierania finansowego małych i średnich przedsiębiorstw.

Małe i średnie przedsiębiorstwa, jak również działalność prowadzona przez osoby reprezentujące tzw. wolne zawody stanowią w strukturze podmiotowej gospodarki niemieckiej tzw. prywatno-gospodarczy „stan średni”. Charakterystykami jakościowymi i ilościowymi tego sektora gospodarki są następujące cechy: w zasadniczej części stan średni stanowią przedsiębiorstwa (małe i duże), które kierowane samodzielnie przez właścicieli podejmują realizację celów gospodarczych, praktycznie rzecz biorąc we wszystkich dziedzinach działalności (w rzemiośle, handlu, przemyśle, gastronomii, ogrodnictwie), a z tytułu prowadzonej działalności ponoszą całkowite ryzyko; zatrudniają do 199 pracowników, a obroty miesięczne nie przekraczają 1 mln DM. Badania Instytutu d.s. Badań Średniego Stanu (Institut für Mittelstandforschung) w 1990 roku ujaw-

niły, że w części zachodniej Niemiec liczbę przedsiębiorstw określa się na około 2,4 min, z czego 99,8% przypada na małe i średnie przedsiębiorstwa (1,7 min i 330 tys.) oraz organizacje „wolnozawodowe” (ok. 350 tys.). Natomiast w części wschodniej Niemiec odpowiednio: 100 tys. prywatnych zakładów rzemieślniczych, 10 tys. osób „wolnego zawodu” i 8 tys. zakładów państwowych.

Uzupełnieniem powyższych informacji są dane dotyczące potencjału ludzkiego — a mianowicie w zachodnich krajach związkowych łączne zatrudnienie w tych przedsiębiorstwach wynosi: 20 mln. pracowników (tj. 2/3 miejsc pracy) i 600 tys. uczniów. Omawiane przedsiębiorstwa wytwarzają około 50% produktu globalnego i podejmują więcej niż 40% nakładów inwestycyjnych (brutto).

Przedstawione informacje ilustrują znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw oraz tzw. wolnych zawodów” dla gospodarki Niemiec i jej rozwoju. Zatem w interesie państwa leży zapewnienie właściwych warunków do dalszego rozwoju „średniego stanu”. Służą temu ogólnopństwowe i związkowe (regionalne) programy popierania małych i średnich przedsiębiorstw oraz wolnych zawodów.

Koncepcje popierania mają na względzie stworzenie i zachowanie możliwie wielu dynamicznych i efektywnych przedsiębiorstw dla ułatwienia przebiegu zmian strukturalnych w gospodarce, stworzenie miejsc pracy i zapewnienie zatrudnienia, ochrony środowiska, rozwoju badań na potrzeby gospodarki jak również rozwoju w zakresie handlu zagranicznego. Nie bez znaczenia jest oddziaływanie na rynek krajowy, mające na celu utrzymanie wspólnej wewnętrznej i zewnętrznej konkurencyjności firm niemieckich.

Wspieranie „średniego stanu” nie jest celem samym w sobie, lecz stanowi instrumentalną część polityki strukturalnej Państwa. Odbywa się według bezwzględnie przestrzeganych zasad dotyczących:

po pierwsze — pełnej samodzielności przedsiębiorstw w zakresie bieżącego kompleksowego dostosowywania się do zmiennych warunków rynkowych i ponoszenia z tego tytułu pełnej odpowiedzialności;

po drugie — aktywności państwa we wspieraniu przedsiębiorstw,, która jest tylko wówczas uzasadniona, jeżeli zmiany strukturalne są tak daleko idące, że brak interwencji spowodowałoby nieoczekiwane skutki gospodarcze, społeczne lub ekologiczne. Realizację polityki wspierania małych i średnich przedsiębiorstw należy rozpatrywać w trzech poziomach: Federacja (związek), kraje związkowe, powiaty i gminy, jak również dodatkowo, instytucje Wspólnoty Europejskiej. Komisja Wspólnoty Europejskiej prowadzi sama wśród swoich członków kilka programów strukturalnych, przy pomocy których wpływa na politykę poszczególnych krajów. Ponadto bez jej zezwolenia nie jest możliwe uruchomienie krajowych środków wspierania. Do innych oficjalnych (publicznych) instytucji realizujących politykę popierania „średniego stanu” należą

specjalne instytucje kredytowe, organizacje samorządowe i inne instytucje o szerokim i zróżnicowanym zakresie działalności i użyteczności. Specjalne instytucje kredytowe związku lub krajów związkowych podejmują realizację polityki popierania małych i średnich przedsiębiorstw przede wszystkim poprzez udzielanie zainteresowanym niskoprocentowych (tanich) kredytów inwestycyjnych za pośrednictwem banków handlowych.

Najważniejszą instytucją kredytową związaną z programem popierania średniego stanu jest „Kreditanstalt für Wiederaufbau” (KfW), utworzony w 1948 r. z siedzibą we Frankfurcie n/Menem. Nazwa Instytutu wynika z pierwotnych zadań związanych z wykorzystaniem środków finansowych uzyskanych przez Niemcy w ramach realizowanego planu pomocy powszechnie określanego „planem Marshalla” (European Recovery Programm — ERP). Od czasu zakończenia uderzeniowego zasilania gospodarki niemieckiej w ramach tej pomocy zmieniły się również funkcje i zadania Instytutu. Jako centralny Instytut (Urząd) Kredytowy udziela pożyczek przeznaczonych na wspieranie gospodarki niemieckiej, a także finansuje niektóre ważniejsze przedsięwzięcia za granicą włącznie z kredytami i subwencjami w ramach finansowej współpracy Niemiec i krajów rozwijających się.

Popieranie gospodarki kraju dotyczy głównie finansowania długoterminowych inwestycji związanych ze zmianami struktury gospodarczej kraju lub rozwoju eksportu. Centralnym punktem zainteresowania Instytutu jest popieranie tzw. „średniego stanu” poprzez udzielanie kredytów, mających umożliwić przedsiębiorstwom wzrost efektywności działań, a także ich konkurencyjności na rynku. Ponadto Instytut udziela kredytów dla słabo rozwiniętych dziedzin działalności, poszkodowanych na skutek nieproporcjonalnego rozwoju gospodarki, na potrzeby ochrony środowiska, modernizację zasobów mieszkaniowych i komunalnych.

Drugą instytucją podejmującą realizację polityki państwa w dziedzinie popierania małych i średnich przedsiębiorstw jest Deutsche Ausgleichbank (DAB — Niemiecki Bank Wyrównawczy) z siedzibą w Bonn, założony w 1950 r. Od lat sześćdziesiątych bank realizuje również politykę państwa w zakresie wspierania finansowego inwestycji przeznaczonych na ochronę środowiska, szczególnie w dziedzinie gospodarki odpadami, a także inwestycji zorientowanych na oszczędzanie zasobów energetycznych. Trzecią instytucją na szczeblu federacji jest BIB (Berliński Bank Przemysłowy) zajmujący się tylko turystyką.

Instytucje kredytowe (KfW, DAB, BIB) prowadzone są na zasadach ekonomicznych, realizując wyżej wymienione zadania publiczne korzystają z przywilejów podatkowych, jednakże działają samodzielnie bez bezpośrednich subwencji państwowych. Udzielają oficjalnej pomocy finansowej na zlecenie rządu i z tego tytułu uzyskują stosowne opłaty.

Do pozostałych instytucji wspierających przedsiębiorstwa „średniego

stanu" należą: gospodarcze organizacje samorządowe jak i określone instytucje wyższej użyteczności. Wśród nich znajduje się: 69 izb przemysłowo-handlowych i 42 izby rzemieślnicze, którym państwo zleciło doradztwo na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw. Tego samego rodzaju zadania doradztwa zostały zlecone Kuratorium Racjonalizacji Gospodarki Niemieckiej, którego przedstawicielstwa znajdują się we wszystkich krajach związkowych. Jako urząd doradztwa i zarządzania w zakresie wykorzystania środków państwowych dla popierania badań, funkcjonuje specjalny związek pracy (Arbeitsgemeinschaft Industrieller Forschungsvereinigungen — AJF). Dla prawidłowej działalności izb handlowo-przemysłowych i rzemieślniczych, w związku z ich aktywnością w zakresie realizacji polityki popierania „średniego stanu”, ważna jest również działalność tych wszystkich jednostek, które związane są z kredytowaniem na poziomie krajów związkowych takich jak banki udzielające gwarancji, spółki udziałowców, stowarzyszenia udziału kapitałowego, wspólnoty gwarantowania kredytu. W zachodniej części Niemiec działały na koniec 1990 r. 22 banki udzielające gwarancji, natomiast w każdym ze wschodnich krajów związkowych utworzono do końca 1990 r. ponadbranżową krajową organizację poręczającą.

Polityka popierania finansowego tzw. „średniego stanu” jest obszerna, zróżnicowana przedmiotowo w przedstawionych wyżej zasadniczych dziedzinach, na co dowodem jest istnienie ponad 500 programów popierania dla gospodarki przemysłowej. Wielość programów wynika także z rozbudowanej struktury podmiotowej realizatorów polityki państwa i poszczególnych banków. Niemniej jednak można dokonać systematyki celów wspierania, ciągłości i trwałości działań promocyjnych i wykorzystywanych środków.

Cele pojedynczych środków popierania pozwalają się następująco sklasyfikować:

a) cele popierania zorientowane na kapitał ludzki; w szczególności ich istotę stanowi popieranie działań zmierzających do: kształcenia w zakresie inoformatyki, w zakresie doradztwa, doksztalcania zawodowego, rozwijania badań własnych czynnika ludzkiego w przedsiębiorstwie;

b) cele wspierania zorientowane na kapitał rzeczowy, które są zawsze skierowane na inwestycje przedsiębiorstw, a ich istota wynika bezpośrednio z rodzaju popieranych działań inwestycyjnych.

Najważniejszymi z punktu widzenia omawianej polityki popierania są: zakładanie nowego przedsięwzięcia, rozszerzenie zakresu przedmiotowego działania, modernizacja i racjonalizacja, a także wszelkie działania związane z ochroną środowiska. Na podstawie wyszczególnionych celów można wyróżnić punkty ciężkości, ciągłości i trwałości wspierania. Są nimi: wspieranie doradztwa, w zakresie popierania zorientowanego na kapitał ludzki, i dwa kolejne punkty ciężkości w zakresie popierania zorientowanego na kapitał rzeczowy tj. wspieranie nowozakładanych

przedsiębiorstw (form organizacyjnych działalności gospodarczej) oraz ogólne wspieranie istniejących i działających przedsiębiorstw.

Instrumenty wspierania finansowego różnią się w zależności od formy transferu pieniężnego — to znaczy mają charakter pośredni lub bezpośredni. W pierwszym przypadku wykorzystuje się dla celów zasilania finansowego np. specjalne odpisy, a w drugim przypadku przede wszystkim: zapomogi, dopłaty, subwencje oraz niskooprocentowane kredyty. Do ważniejszych cech kredytów wspierających działalność małych i średnich przedsiębiorstw w Niemczech należą następujące: 1) są uzyskiwane w oparciu o przejrzyście określone reguły w ramach tzw. programów promocji (wspierania), 2) wniosek kredytowy musi być potwierdzony przez bank handlowy, który z reguły ponosi całkowitą odpowiedzialność przed instytucjami kredytującymi (tj. KfW lub DAß), tym samym kredyty te zostają powiązane z finansowaniem inwestycji odbywającym się zwyczajowo stanowiąc dodatkowy nakład inwestorów i wymagają zwyczajowo przyjętego zabezpieczenia, 3) wnioski kredytowe winny być złożone przed rozpoczęciem przedsięwzięcia, a zmiana celu i zakresu finansowania jest wykluczona. Dokument potwierdzający przyznanie kredytu przewiduje sankcje w przypadku innego wykorzystania środków.

Kredyty udzielane są na korzystnych warunkach w zakresie niskiego oprocentowania kredytów (5% - 9%), stałych odsetek w czasie jego wykorzystania i zwrotu, a także długiego okresu na który został udzielony kredyt (np. 20 lat), przy czym z reguły 2 lata są wolne od spłaty. Kredyty mogą być w każdym czasie zwrócone bez ponoszenia przez kredytobiorcę dodatkowych kosztów, bowiem przedsiębiorstwo (kredytobiorca) nie ponosi żadnego ryzyka z tytułu zmian oprocentowania bankowego.

W dalszym ciągu opracowania uwaga zostanie skupiona na wyszczególnionym uprzednio punkcie ciężkości wspierania małych i średnich przedsiębiorstw tj. wspieraniu finansowym kapitału rzeczowego, poprzez tzw. wspieranie inicjatyw zakładania nowych i rozwoju już istniejących.

Badania przeprowadzone w 1984 r. przez Institut für Mittelstandsforschung) dowodzą, że około 40% przedsiębiorstw miało problemy z zebraniem własnego kapitału w fazie tworzenia organizacji. Także w etapie rozruchu brak kapitału własnego występował u 39% przedsiębiorstw. Mając powyższe na uwadze uruchomiono środki finansowe umożliwiające pożyczki długoterminowe. Pomoc kredytowa przeznaczona na zwiększenie kapitałów własnych wynosiła w 1989 r. 483 mln marek, a skorzystało z niej 8795 podmiotów gospodarczych. Zakładane przedsiębiorstwa mogą środki własne powiększyć poprzez kredyt w wysokości 15%-40% ogólnego nakładu inwestycyjnego. Z pomocy w zakresie zwiększenia kapitału mogą skorzystać przedsiębiorcy do wysokości 300 000 marek. Ale środki te mogą ulec zwiększeniu przez wykorzystanie innych stojących do dyspozycji kredytów m. in. pożyczek udzielanych w ramach progra-

mu zakładania nowych podmiotów gospodarczych, również do wysokości 300 000 marek. Przedsiębiorcy — założyciele, jak również powstające przedsiębiorstwa mogą wcześniej polepszyć swoją bazę kapitałową poprzez udziały kapitałowe w przedsięwzięciu spółek kapitałowych. Aby odciążyć spółki od ryzyka związanego z dopiero co podejmowaną działalnością, ich udziały mogą być gwarantowane przez wspólnoty (towarzystwa) gwarantowania udziałów. Regwarancję daje wówczas państwo, albo kraj związkowy. Porównywalnym do opisanego wyżej stanu jest gwarantowanie kredytów podejmowane przez wspólnoty (związki) gwarantowania kredytów, które poręczają do 80% wysokości kredytu (42% państwo i 28% kraj związkowy).

Obok pomocy finansowej szczególnie znaczenie przywiązuje się do wspomagania zakładanych przedsiębiorstw w zakresie doradztwa. Zarówno państwo jak i kraje związkowe oferują wspólne programy wspierania doradztwa. Do nich mogą być włączone własno doradztwo rzemiosła, urzędy doradcze Kuratorium Racjonalizacji Gospodarki Niemieckiej i tzw. doradcy indywidualni. W ostatnich 10 latach władze kraju postawiły do dyspozycji doradztwa przedsiębiorstw (małych i średnich) ponad 500 mln marek. O rozmiarach usług w zakresie doradztwa i znaczeniu jakie do niego są przypisywane świadczą wymownie następujące liczby: od 1974 r. do 1985 r. przeprowadziło Kuratorium Racjonalizacji 35 zakładowych narad (o wyraźnie doradczym charakterze), organizacje doradcze rzemiosła 495 tys. i indywidualni doradcy 111 tys.

W zakresie wspierania przedsiębiorstw już działających wyraźnie wyodrębnić można następujące sfery: ogólnego popierania przedsiębiorstw (włącznie z polityką regionalną) wspieranego ze środków przeznaczonych na inwestycje w obszarze badania i rozwój, wspieranie ze środków przeznaczonych na inwestycje związane z ochroną środowiska oraz wspieranie gospodarki zewnętrznej kraju.

W ramach ogólnego wspierania przedsiębiorstw dominują działania zorientowane na wyrównanie poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów. Polityka regionalna opiera się w znaczącym stopniu na systemie popierania zorientowanego na kapitał rzeczowy. Regionalne systemy wspierania gospodarki nie są przeznaczone wyłącznie dla małych i średnich przedsiębiorstw, chociaż zdecydowanie one dominują w pomocy kredytowej. W latach 1972-1988 z kredytów skorzystało 58,647 małych i średnich przedsiębiorstw, co stanowiło w sumie ogólnej 192 mld marek (z czego 52% przedsięwzięć inwestycyjnych poniżej 1 mln marek), w rezultacie uzyskano (bądź zabezpieczono) 1 450 mln miejsc pracy. Oprócz pomocy finansowej wynikającej z programów regionalnych, małym i średnim przedsiębiorstwom stworzono warunki do wykorzystania środków finansowych w ramach tzw. programów kredytowania inwestycji.

Najważniejszym wśród wymienionych programów jest tzw. program

„średniego stanu" (w 1989 r. udzielono z tego programu 11000 kredytów w wysokości 6,1 mld marek), przeznaczony dla małych i średnich przedsiębiorstw zdecydowanie słabszych ekonomicznie, o najmniejszej sile konkurowania z dużymi przedsiębiorstwami na rynku kapitałowym. Środki finansowe uzyskane w formie kredytów długoterminowych na bardzo korzystnych warunkach stanowią znaczne uzupełnienie kapitału własnego przedsiębiorstw. Przykładowo Niemiecki Bank Odbudowy (DAB) udzielił w 1990 r. 550 kredytów, łącznej wysokości 97 mln marek przeznaczonych dla przedsiębiorstw „średniego stanu", od którego żądano jedynie (poza ogólnymi warunkami) uwzględnienia priorytetów lokalizacyjnych nowego przedsięwzięcia, w kontekście wymogów otoczenia.

W 1989 r. 290 mld marek przeznaczono z budżetu na popieranie przedsięwzięć w obszarze „badania i rozwój", z czego 735 mln przeznaczono na wsparcie finansowe przedsięwzięć w małych i średnich przedsiębiorstwach. Aktualnie w Niemczech prowadzi działalność w tym zakresie przedmiotowym około 20 000 małych i średnich przedsiębiorstw (co trzecie przedsiębiorstwo w ramach przemysłu). Historia osiągnięć techniki uczy, że duża część ważniejszych innowacji powstała w rezultacie badań indywidualnych wynalazców bądź małych i średnich przedsiębiorstw. Kredytowanie rozwoju i badań dotyczy przede wszystkim działań zorientowanych na doskonalenie kwalifikacji personelu oraz pokrywania części wydatków związanych z badaniami. Stosowanymi w tym zakresie instrumentami wspierania finansowego są: subwencje (dopłaty) na pokrycie części kosztów z tytułu zatrudnienia pracowników, dopłaty (dodatki) na inwestycje oraz specjalne odpisy. W zakresie pomocy kredytowej, szczególną jest ta jej część, która dotyczy zorientowanych na nową technologię przedsiębiorstw.

Rozwój przedsiębiorstw zorientowanych na technologię skierowaną do podmiotów rynkowych odbywa się w dwojaki sposób:

— po pierwsze — potencjalni udziałowcy przedsiębiorstw podejmujących działalność w „obszarze badania i rozwój" mogą uzyskać do dyspozycji kredyt, który posłuży do sfinansowania ich udziału i nie wymaga ponoszenia ryzyka z tytułu zaangażowania środków;

po drugie — w postaci tzw. modelu koinwestora, w którym spółka udziałowa, podejmująca działalność w obszarze technologia, przejmuje odziały jako cichy wspólnik w nowych przedsiębiorstwach zorientowanych na technologię.

Ponadto pomoc finansową oferuje również Instytut Kredytowy d.s. Odbudowy, w ramach własnych środków, udzielając pożyczek do min marek, z przeznaczeniem na rozwój innowacyjnych, rynkowych przedsięwzięć.

Kolejną domeną polityki popierania rozwoju przedsiębiorstw dotąd funkcjonujących jest pomoc finansowa w zakresie inwestycji na rzecz ochrony środowiska. O polityce ochrony środowiska jako samodzielnym

zakres działań mówi się w Niemczech od lat 70. Ówczesne władze poprzez wydawane akty prawne uczyniły problemy ochrony środowiska ważnymi szczególnie w zakresie ochrony wód, powietrza i gospodarki odpadami. W zasadniczej części polityka ochrony środowiska opiera się na zakazach i nakazach.

Przedsiębiorstwa przemysłowej, a także użyteczności publicznej mają ułatwione zadania w zakresie ochrony środowiska ze względu na stosowane finansowe instrumenty popierania przedsięwzięć w tym zakresie. Bezpośrednia pomoc finansowa stosowana jest rzadko, tylko w odniesieniu do przedsięwzięć, które mają szczególne znaczenie gospodarcze dla kraju. Przedsiębiorstwa korzystają przede wszystkim z możliwości odciążania podatkowego oraz kredytów korzystnie oprocentowanych. Kredytodawcami są wymienione już uprzednio instytucje tj. Niemiecki Bank Odbudowy oraz Instytut Kredytowy d.s. Odbudowy, w 1989 r. udzielono 4228 kredytów na ochronę środowiska z funduszu Urzędu o łącznej wysokości 4,8 mld marek (co uczyniło z inwestycjami komunalnymi i przemysłowymi w zakresie ochrony środowiska łączną kwotę w wysokości 12 mld marek), z czego małe i średnie przedsiębiorstwa uzyskały kredyty w łącznej wysokości 1,7 mld marek.

Szczególnym zakresem wspierania finansowego jest gospodarka zewnętrzna prowadzona przez przedsiębiorstwa niemieckie z zamiarem ekspansji na rynki innych krajów. W Niemczech około 1/3 produktu globalnego jest wygospodarowywana za granicą. Ze zwiększającej się złożoności gospodarki narodowej i jej międzynarodowego otoczenia, wynika szczególna rola handlu zagranicznego. System wsparcia finansowego obejmuje przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa, których działalność jest zorientowana na eksport lub której rezultaty są ściśle związane ze współpracą z przedsiębiorstwami zagranicznymi.

Przedsiębiorstwa mogą skorzystać ze wsparcia kredytowego dla finansowania średnio i długookresowych przedsięwzięć eksportowych w ramach funduszu AKA — Ausfuhrkredit Gesellschaft mbH. Określona część uzyskiwanych z tego funduszu środków przekazywana jest kredytobiorcom po obniżonej cenie (refinansowanie w ramach publicznych źródeł refinansowania). Ponadto kredytów finansowych udziela również Instytut Kredytowy z przeznaczeniem na finansowanie długoterminowego eksportu. W obu przypadkach przy kredytowaniu przez AKA lub KfW konieczne i wymagane jest poręczenie przez państwo.

Oprócz pomocy finansowej w formie kredytowania działalności eksportowej prowadzona jest również działalność mająca na celu doradztwo w zakresie działalności eksportowej, proeksportowej, przygotowywanie i możliwości udziału w wystawach i targach.

Szczególnie chłonnym obszarem na pomoc jest wschodnia część Niemiec. Na mocy unii gospodarczej i społecznej obu państw niemieckich, z dniem 1 lipca 1990 r., system byłej gospodarki planowej został włączony

ny do gospodarki rynkowej, co oznaczało również przejęcie przez byłą NRD przepisów prawa gospodarczego Republiki Federalnej. Zróżnicowanie rozwoju gospodarczego krajów wschodnich stało się przyczyną kreowania przez rząd niemiecki środków finansowych przeznaczonych na wyrównanie istniejących dysproporcji gospodarczych. Oprócz środków podstawowego w tym zakresie funduszu „Niemiecka Jedność” (który będzie do dyspozycji do 1994 r. i wyniesie prawdopodobnie 150 mld marek) zainicjowano już od 1990 r. efektywną pomoc kredytową dla małych i średnich przedsiębiorstw, a także dla wolnych zawodów. Wśród elementów pomocy finansowej dla nich uruchomiono m.in. programy wspierania rozwoju turystyki, modernizacji gospodarki (ogólnej modernizacji — maszyny, urządzenia, sprzęt, rozszerzenie produkcji i zwiększenie zdolności produkcyjnej, zwiększania uzbrojenia miejsc pracy nową technologią) ochrony środowiska, a ze środków KfW — odbudowy i modernizacji budynków mieszkalnych (korzystny pod względem oprocentowania, okresu spłaty i wysokości kwoty kredytu) oraz kredyt na inwestycje w gospodarce komunalnej.

W ramach akcji kredytowania średniego stanu uruchomiono omówione wcześniej programy, a więc program wspierania finansowego nowozakładanych przedsiębiorstw, w ramach którego szczególnym tytułem do korzystania z pomocy finansowej są następujące inicjatywy; założenie przedsiębiorstwa prywatnego lub wolnozawodowej organizacji, nabycie przedsiębiorstwa lub pojedynczych placówek zakładowych w ramach procesów prywatyzacji, podjęcie inwestowania w przedsiębiorstwo prywatne dla jego wzmocnienia i rozwoju.

Charakterystycznymi cechami programów wspierających działalność podmiotów gospodarczych w wschodnich landach są: relatywnie korzystne warunki oprocentowania kredytu i okres zwrotu. Poczyniono również starania mające na celu pomoc w zakresie doradztwa, stawiając do dyspozycji środki w ramach programów kształcenia, doskonalenia zawodowego. Celem podejmowanych w tym zakresie przedsięwzięć ma być Wzrost jakości produkcji i wydajności pracy, a także zwiększenie konkurencyjności na rynku.

W kontekście przedstawionych rozważań konkluzja wydaje się być jednoznaczna. Małe i średnie przedsiębiorstwa w Niemczech, zarówno te działające od pewnego okresu jak i zakładane stanowią szczególne podmioty uwagi rządu i krajów związkowych. Siły sprawcze tych przedsiębiorstw wyrażane w efektach działalności stworzyły przesłanki polityki W zakresie organizacji średniego stanu. Niepodważalną cechą polityki Państwa i krajów związkowych jest stworzenie korzystnych warunków do ich rozwoju. I nie chodzi bynajmniej jedynie o zwiększenie ich siły ekonomicznej ale również o wzrost liczby przedsiębiorstw i ciągłe rozszerzanie zakresów przedmiotowych działalności i „wchodzenie” na nowe rynki.

Punktem ciężkości polityki wobec podmiotów gospodarczych średniego stanu jest polityka wspierania kredytowego. Charakteryzuje ją niewątpliwie; różnorodność programów popierających działalność przedsiębiorstw, możliwość korzystania równocześnie z różnych środków oraz dogodne warunki do uzyskiwania pomocy finansowej, jej wykorzystywania i zwrotu. Szczególnie ważną jest również pomoc finansowa w obszarze „badania, rozwój, doradztwo”. Nie ulega ponadto wątpliwości, że szczególnie (z uwagi na nieporównywalne warunki dla rozwoju firm w Polsce) cechą polityki wspierania średniego stanu jest jasność jej zasad, jednoznaczność, trwałość i stabilność w czasie.

THE WAYS OF SUPPORTING THE ACTIVITY OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN GERMANY

S u m m a r y

The article presents basic issues of functioning of small and medium enterprises in Germany. Special attention is paid to crediting and consulting. The authors discuss levels and forms of credit offered to small and medium companies and present institutions that implement various credit programmes.

The authors also discuss the issues connected with consulting as well as with research and development programmes. All issues are illustrated with recent statistical data.